Aanwinsten voor de Nederlandse adventief-flora, 4

door

S. J. VAN OOSTSTROOM en TH. J. REICHGELT
(Rijksherbarium, Leiden)

1. Cerastium dichotomum L., Sp. Pl. 1753, p. 438 — *Fig. 1, d.*

Oostmahorn, aan werkhaven van de Lauwerszee-werken, leg. *D. T. E. van der Ploeg*, 20 aug. 1962 (L en herb. v. d. Ploeg).

Deze soort behoort tot het ondergeslacht *Cerastium* (*Eucerastium* Boiss.) en tot de sectie *Cerastium* (*Orthodon* Ser.), waartoe alle in Nederland inheemse soorten van het genus gerekend worden. Zij is in het kort als volgt gekarakteriseerd:

Plant eenjarig, afstaand zacht en vooral naar boven klierachtig behaard. Stengels rechtopstaand, ca. 6—25 cm hoog, vrij dik, al of niet vertakt. Bladen zittend, lijnlancetvormig, met vrij spitse tot vrij stompe top, ca. 1½—4 cm lang. Bloemen vrij kort gesteeld, dicht bijeen aan het eind van de takken van het bijscherm; bloemstelen rechtopstaand, korter dan de kelk; schutbladen kruidachtig. Kelkbladen langwerpig lancetvormig, spits, ca. 8—12 mm lang, kruidachtig, aan de top smal vliezig gerand. Kroonbladen langwerpig omgekeerd eirond, tweelobbig, korter dan de kelk. Helmdraden aan de voet gewimperd. Stijlen 5. Doosvrucht (fig. 1, d) 10-nervig, soms aan de voet 20-nervig, vrijwel recht, lang cylindrisch-kegelvormig, tot ruim 2 maal zo lang als de kelk, met rechtopstaande, vlakke tanden. Zaden ongeveer cirkelrond, ca. 1 mm in diam., bruin, met in concentrische rijen geplaatste, stompe wratten.

C. dichotomum komt voor in het Middellandse Zee-gebied (Spanje, Portugal?, Griekenland, N.-Afrika) en verder oostelijk in Azië tot de Ala-tau. Zij werd adventief gevonden o.a. in België, Duitsland, Frankrijk en Groot-Brittannië.

2. Arabis rosea DC., Regn. Veg. Syst. Nat. 2, 1821, p. 215.

Bloemendaal, binnenduinen, spontaan op schaduwrijke zuidhelling, al enige jaren standhoudend, leg. *F. Sollman*, 29 april 1962, bloeiend; zomer 1962, met vruchten (L).

Plant overblijvend, ca. 10—40 cm hoog, vaak meerstengelig. Stengels rechtopstaand of aan de voet opstijgend, onderaan vrij dicht bezet met enkelvoudige en vertakte haren, naar boven toe meestal kaal. Bladen van het wortelrozet langwerpig omgekeerd eirond of vrijwel spatelvormig, aan de voet kort steelachtig versmald, grof stomp getand, alleen aan de rand met vertakte haren of ook aan boven- en onderzijde verspreid behaard; stengelbladen korter dan de rozetbladen, langwerpig tot langwerpig eirond, stomp getand of de bovenste vrijwel gaafrandig, met hartvormig stengelomvattende voet zittend, behaard als de rozetbladen. Bloemen in een korte, later zich verlengende tros, kort gesteeld. Kelkbladen langwerpig, stomp, ca. 4 mm lang, de buitenste aan de voet iets zakvormig. Kroonbladen omgekeerd eirond, aan de voet in een korte nagel versmald, aan de top afgerond of iets uitgerand, ca. 7—9 mm lang, rose tot purper. Hauwen lijnvormig, rechtopstaand op ca. 1 cm lange, rechtopstaande stelen, tot 8 cm lang en 1½—2 mm breed, afgeplat, knobbelig door de

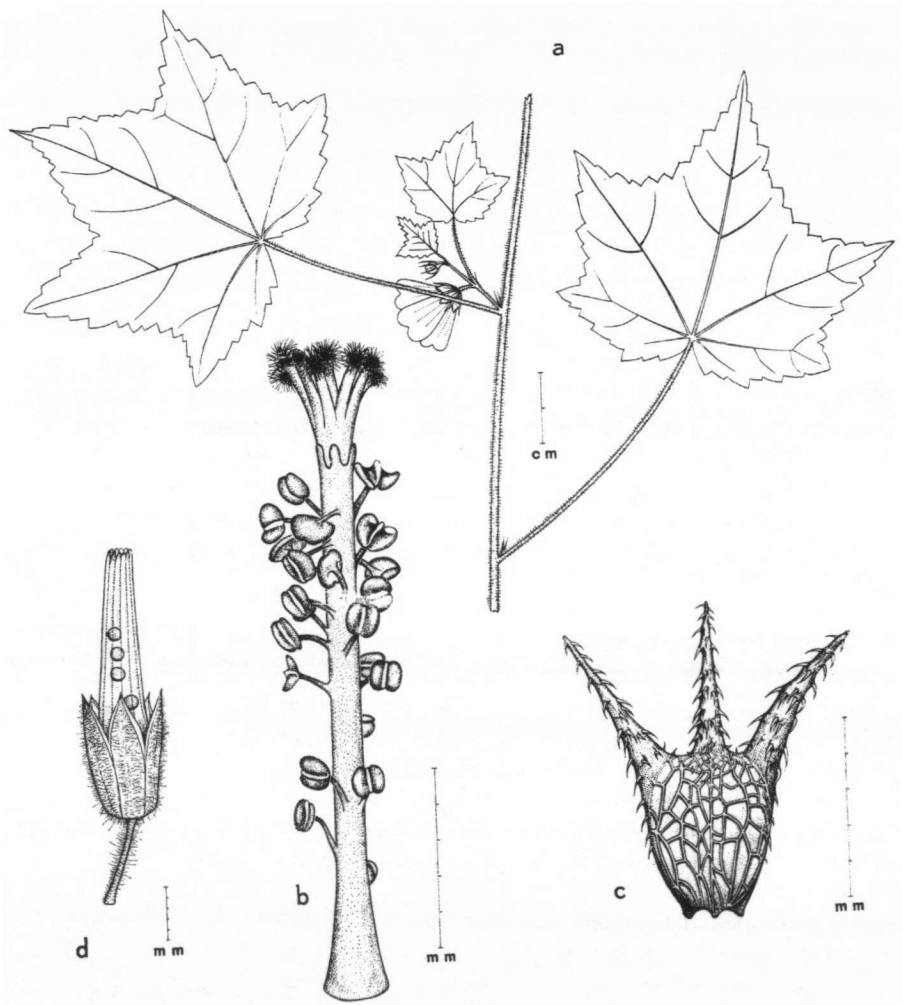

Fig. 1. a-c: *Pavonia urens* var. *hirsuta*, a: deel van een bloeiende tak, b: meeldraden en stijltakken, c: deelvruchtje; d: *Cerastium dichotomum:* kelk met vrucht.

zaden, generfd, doch meestal zonder duidelijke middennerf. Zaden bruin, afgeplat, ongeveer cirkelrond, ca. $1\frac{1}{3}$ mm in diam. inclusief de duidelijke, alleen aan de voet ontbrekende, vleugelrand.

Volgens THELLUNG (2) zou deze soort vallen binnen de variabiliteit van *Arabis muralis* Bertol. en zou zij moeten worden opgevat als *A. muralis* Bertol. subsp. *collina* (Ten.) Thell. var. *rosea* (DC.) Thell. Deze opvatting is in strijd met die van BEAUVERD (1), welke auteur *A. rosea* DC. als een goed van *A. muralis* Bertol. te scheiden soort beschouwt. Na bestudering van literatuur en materiaal zijn wij geneigd ons bij de mening van Beauverd aan te sluiten.

De belangrijkste verschillen tussen *A. rosea* en *A. muralis* zijn de volgende:

A. rosea DC. Bladen alleen aan de rand met vertakte haren of ook aan boven- en onderzijde verspreid behaard; stengelbladen met hartvormig stengelomvattende voet,

stomp getand of de bovenste vrijwel gaafrandig. Kroonbladen aan de voet in een korte nagel versmald, aan de top vaak iets uitgerand, 7—9 mm lang, rose tot purper. Hauwen tot 8 cm lang en 1½—2 mm breed.

A. muralis Bertol. Bladen aan weerszijden dicht met vertakte haren bezet; stengelbladen naar de voet versmald en daar niet hartvormig, zwakker getand. Kroonbladen naar de voet geleidelijk versmald, aan de top niet uitgerand, meestal kleiner dan bij de vorige soort, meestal wit, soms rose. Hauwen tot 6 cm lang en 1—1½ mm breed.

A. rosea komt oorspronkelijk voor in Midden- en Zuid-Italië en op Sardinië en Sicilië, terwijl *A. muralis* door een groot deel van het Middellandse Zee-gebied en het zuidelijke gedeelte van Midden-Europa wordt aangetroffen. *A. rosea* wordt wel als sierplant gekweekt (ook bij ons?) en is in Duitsland en Zwitserland verwilderd en adventief gevonden. Volgens de vinder is het waarschijnlijk, dat de soort bij ons met fazantenvoer werd aangevoerd.

1. G. BEAUVERD, L' Arabis rosea DC. doit-il être subordonné à l' A. muralis Bertol.? Bull. Soc. Bot. Genève, 2. sér., 7, 1915, p. 62—64.
2. A. THELLUNG, referaat van het artikel van Beauverd. Ber. Schweiz. Bot. Ges. 24—25, 1916, p. 105—106.

3. **Pavonia urens** Cav., Diss. 3, 1787, p. 137, tab. 49, fig. 1 — *Fig. 1, a-c.*

Tilburg, terrein wolfabriek Bern. Pessers, leg. *J. H. Kern, S. J. van Ooststroom & Th. J. Reichgelt*, herb. *v. O.* no. 23116, 1 sept. 1959; voortgekweekt in de Leidse Hortus en daar bloeiend verzameld in aug. 1961 en met vruchten op 15 mei 1962 (L).

Toen wij in september 1959 het terrein van de wolfabriek van de firma Bern. Pessers te Tilburg bezochten, op zoek naar adventieven, vonden wij daar een jonge plant van een ons onbekende Malvacee. Daar de plant nog geen spoor van bloei vertoonde, namen wij haar mee en trachtten haar in onze werkkamer op het Rijksherbarium verder te kweken. Dit had voorlopig slechts weinig resultaat. Wel bleef het plantje in leven, maar tot verdere ontwikkeling kwam het niet. Na overbrenging naar een van de tropische kassen in de Leidse Hortus in het najaar van 1960 trad echter plotseling een sterke groei op. De plant groeide uit tot een hoogte van ca. 2 meter, bloeide en zette vrucht, waarbij al spoedig bleek, dat wij met een *Pavonia*-soort te doen hadden. Determinatie met de bewerking van ULBRICH (3) leidde tot de tropisch Afrikaanse *P. schimperiana* Hochst. ex A. Rich. en wel tot de var. *hirsuta* Hochst. ex Ulbr. daarvan.

Nu blijkt echter, dat de variabele *P. schimperiana* niet goed te scheiden is van de eveneens in tropisch Afrika voorkomende *P. urens* Cav., waarmee ze zowel door BRENAN (1, p. 223) als door HOCHREUTINER (2, p. 156) wordt verenigd onder de laatstgenoemde naam. De correcte naam van onze plant wordt nu *Pavonia urens* Cav. var. *hirsuta* (Hochst. ex Ulbr.) Brenan, in Mem. New York Bot. Gard. 8, 1953, p. 223.

Deze is als volgt gekenmerkt:

Plant overblijvend, ca. 2 m hoog, rechtopstaand, wijd vertakt, aan de voet min of meer houtig wordend. Takken vrij dicht afstaand behaard met enkelvoudige haren; op ieder internodium een dichter behaarde lijst, met kortere sterharen. Bladen der hoofdtakken veel groter dan die der bloemdragende zijtakjes (fig. 1, a), hun steel even

lang als tot iets langer dan de schijf, tot ca. 9 cm lang, behaard als de takken; schijf ongeveer even lang als breed of iets meer breed dan lang, met hartvormige voet, handvormig 5-lobbig, met driehoekige, spitse, vrij regelmatig grof gekartelde lobben en stompe tot afgeronde insnijdingen; de jonge aan weerszijden, doch vooral aan de onderzijde dicht en zacht behaard, de volwassen bladen minder dicht behaard, met enkelvoudige haren waartussen verspreide sterharen; bladen der bloemdragende zijtakjes vaak slechts 3-lobbig; steunblaadjes draadvormig, 3—5 mm lang, afstaand behaard. Bloemen in de bladoksels, alleenstaand, kort gesteeld; steel ca. 2—3 mm lang. Kelk en bijkelk afstaand behaard; de eerste ca. 6 mm lang, tot ongeveer halverwege ingesneden, met 5 driehoekige, vrij spitse, 3-nervige slippen; bijkelk met 8, bijna tot aan de voet vrije, lijnvormige, spitse slippen, die ruim 1 mm langer zijn dan de kelk. Bloemkroon rose, ca. 2 cm lang, met 5 omgekeerd eironde, naar de voet geleidelijk versmalde, aan de top iets uitgerande, van buiten zeer kort en verspreid behaarde, van binnen kale kroonbladen. Helmdraden tot een slanke, nauw cylindervormige buis vergroeid (fig. 1, b); deze iets korter dan de bloemkroon, met 5-tandige, boven de helmknoppen uitstekende top; de losse delen der helmdraden zich over de gehele lengte van de buis daarvan afbuigend en ongeveer even lang als de helmknoppen (ca. 1 mm). Stijl aan de top in 10 naar buiten gekromde, tot ca. 2 mm lange takken verdeeld; elke tak met een knopvormige, behaarde stempel. Deelvruchtjes 5 (fig. 1, c), lichtbruin, driekantig, ca. 5 mm lang, met vlakke, onregelmatig geaderde zijkanten en convexe, wijd netvormig geaderde rugzijde, de laatste bij de top met korte gekromde borstels; top der deelvruchtjes met 3 naalden, deze ongeveer even lang als de vruchtjes, onderling gelijk van lengte of de middelste naald iets korter, alle met naar beneden gekromde borstels.

1. J. P. M. Brenan and coll., Plants collected by the Vernay Nyasaland Expedition in 1946. Mem. New York Bot. Gard. 8, 1953, p. 191—256.
2. B. P. G. Hochreutiner, Malvaceae, in H. Humbert, Flore de Madagascar et des Comores, fam. 129, 1955, p. 1—170.
3. E. Ulbrich, Monographie der afrikanischen Pavonia-Arten nebst Übersicht über die ganze Gattung. Bot. Jahrb. 57, 1920, p. 54—184.

4. **Allium atropurpureum** Waldst. & Kit., Pl. Rar. Hung. 1, 1802, p. 16, t. 17.

Duinen van de Amsterdamse Waterleiding, zonder verdere opgave van vindplaats, leg. *J. Schoute*, aug. 1942 (L); Vogelenzang, in het bos, leg. *B. J. Wieland Los*, 7 juli 1958 (L); duinen van de Amsterdamse Waterleiding, in het bos aan de binnenduinrand tussen Vogelenzang en de Oranjekom, leg. *J. H. Kern & S. J. van Ooststroom*, herb. *v. O.* no. 23120, 27 juni 1962 (L).

Daar het door de heren Schoute en Wieland Los verzamelde materiaal zeer onvolledig was, bleek een zekere determinatie lange tijd niet mogelijk; het meest waarschijnlijk leek dat wij met *Allium jesdianum* Boiss. & Buhse te doen hadden, onder welke naam wij reeds eerder (1, p. 163) het exemplaar van Wieland Los vermeldden. De vondst van 1962 leidde ertoe, dat wij met zekerheid konden uitmaken, dat alle drie boven vermelde vondsten tot *A. atropurpureum* behoorden.

A. atropurpureum is als volgt gekenmerkt:

Plant overblijvend, met een bol; deze eivormig, ca. 2 cm in diam., aan de voet met nevenbollen. Stengel ca. 90—120 cm hoog, rolrond en glad, aan de voet bebladerd.

Bladen 4—6, lijnvormig, ca. 40—50 cm lang en ca. 2½—3 cm breed, iets gootvormig, naar de spitse top geleidelijk versmald, kaal, aan de rand glad of iets ruw. Bloeischede 1-kleppig, vliezig, bleekgroen met donkergroene aderen, korter dan de bloeiwijze, aan de top afgerond, met een topspitsje, ten slotte 2(-3)-slippig. Bloeiwijze rijkbloemig, halfbolvormig, ca. 6 cm in diam., zonder broedbolletjes. Bloemstelen ongelijk van lengte, de langste ca. 4 maal zo lang als het bloemdek, ca. 4 cm lang. Bloemdek stervormig; bloemdekbladen donkerpurper, van buiten met een groene middenstreep, lijnvormig, vrij stomp, ca. 8—10 mm lang, na de bloei teruggeslagen en gedraaid, niet hard wordend. Meeldraden weinig korter dan de bloemdekbladen; helmdraden priemvormig, aan hun verbrede voet iets vergroeid, donkerpurper; helmknoppen donkerpurper. Vruchtbeginsel afgeplat bolvormig, zittend, glad, groen; stijl duidelijk korter dan de meeldraden, ca. 2½ mm lang, donkerpurper; zaadknoppen talrijk.

De soort is afkomstig van het noordelijke deel van het Balkan Schiereiland; het is waarschijnlijk, dat de zaden bij ons in de duinen met fazantenvoer werden aangevoerd.

1. S. J. VAN OOSTSTROOM & TH. J. REICHGELT, Nieuwe plantesoorten in Nederland gevonden in 1958 en vroegere jaren. De Levende Natuur 62, 1959, p. 162—163.

Summary

This paper contains acquisitions to the adventitious flora of the Netherlands, mainly from the year 1962.

1. *Cerastium dichotomum* L. (fig. 1, d), a native of the Mediterranean region and of W. Asia, was found at Oostmahorn, prov. Friesland, near a harbour made for the reclamation of the Lauwerszee.

2. *Arabis rosea* DC., most likely introduced in the dunes near Bloemendaal, prov. N. Holland, with pheasant-food. The species is indigenous in Central and S. Italy, and in Sardinia and Sicily. Differences between this species and the closely related *A. muralis* Bertol. are discussed.

3. *Pavonia urens* Cav. (fig. 1, a-c). The var. *hirsuta* (Hochst. ex Ulbr.) Brenan of this tropical African species was found as an alien near a wool-mill at Tilburg, prov. N. Brabant.

4. *Allium atropurpureum* Waldst. & Kit. from the northern part of the Balkan Peninsula, like *Arabis rosea* probably introduced with pheasant-food, was found in the dunes of the intake of the Amsterdam Waterworks near Vogelenzang, prov. N. Holland.